

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
29 серпня 2025 року, протокол № 1

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК
29 серпня 2025 року
м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ТЕОРЕТИЧНА ГРАМАТИКА»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша - англійська
галузі знань 03 Гуманітарні науки

м. Хмельницький
2025

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри мовознавства,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
26 серпня 2025 року

_____ Ольга ОРЛОВСЬКА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри мовознавства
26 серпня 2025 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри мовознавства,
докторка педагогічних наук, професорка
26 серпня 2025 року

Ольга НАГОРНА

Деканеса факультету управління та економіки,
кандидатка економічних наук, доцентка

26 серпня 2025 року

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
27 серпня 2025 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка
27 серпня 2025 року

_____ Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг 0,56 ум.др.арк.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Опис навчальної дисципліни	– 4
2. Заплановані результати навчання	– 5
3. Програма навчальної дисципліни	– 7
4. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 9
4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 9
4.2. Аудиторні заняття	– 9
4.3. Самостійна робота студентів	– 9
5. Методи навчання та контролю	– 10
6. Схема нарахування балів	– 11
7. Рекомендовані джерела	– 11
7.1. Основні джерела	– 11
7.2. Допоміжні джерела	– 12
8. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 12

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 03 Гуманітарні науки
2. Код і назва спеціальності	– 035 Філологія
3. Назва спеціалізації	– 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно, перша - англійська)
4. Назва дисципліни	– Теоретична граматики
5. Тип дисципліни	– обов'язкова
6. Код дисципліни	– ППО 9.
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– Перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– Бакалавр
9. Курс / рік навчання	– Третій
10. Семестр	– Шостий
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 4,0 / 120
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 50
% від загального обсягу	– 41.67 %
лекційні заняття (годин)	– 12
% від обсягу аудиторних годин	– 24 %
семінарські заняття (годин)	– 38
% від обсягу аудиторних годин	– 76 %
самостійна робота (годин)	– 70
% від загального обсягу	– 58.33 %
тижневих годин:	
аудиторних занять	– 3,5
самостійної роботи	– 5
3) заочна форма навчання:	не передбачена
аудиторні заняття (годин)	– -
% від загального обсягу	– -
лекційні заняття (годин)	– -
% від обсягу аудиторних годин	– -
семінарські заняття (годин)	– -
% від обсягу аудиторних годин	– -
самостійна робота (годин)	– -
% від загального обсягу	– -
тижневих годин:	
аудиторних занять	– -
самостійної роботи	– -
12. Форма семестрового контролю	– Іспит
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– ЗПВ 1.4. Вступ до мовознавства ППВ 3.4. Фразеологія ППВ 3.3. Основи термінознавства основної іноземної мови ППО 8. Історія основної іноземної мови
2) наступні дисципліни	– ППО 10. Лексикологія ППО 11. Стилїстика основної іноземної мови
14. Мова вивчення дисципліни	– Англійська

2. Заплановані результати навчання

Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни	<p>Загальні компетентності:</p> <p>ЗК 5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>Спеціальні (фахові) компетентності:</p> <p>ФК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.</p> <p>ФК 2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.</p> <p>ФК 3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов, що вивчаються.</p> <p>ФК 6. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.</p> <p>ФК 8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.</p>
Програмні результати навчання	<p>ПР 7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.</p> <p>ПР 8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мов і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.</p> <p>ПР 10. Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.</p> <p>ПР 12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.</p> <p>ПР 16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.</p>

<i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i>
<i>1. Знання</i>
1.1) знати основні факти з історії розвитку граматичних теорій;
1.2) характеризувати напрями та методи досліджень у царині граматики;
1.3) описувати принципи виокремлення класів слів (частин мови) та їхні граматичні характеристики в сучасній англійській мові;
1.4) відтворювати основні правила синтаксису,
1.5) знати принципи виокремлення синтаксичних структур та структурного аналізу речень різних типів.
<i>2. Розуміння</i>
2.1) інтерпретувати та пояснювати граматичні явища, принципи взаємозв'язку між граматичною формою та її значенням;
2.2) пояснювати відмінності між різними граматичними теоріями та їхніми методами аналізу мовних одиниць;
2.3) розуміти ієрархічну структуру мовних одиниць (від морфеми до тексту) та принципи їхньої взаємодії;
2.4) інтерпретувати граматичні явища у реальному мовленнєвому та дискурсивному контексті, визначати їхню функціональну роль у формуванні змісту та

комунікативного наміру висловлювання.
3. Застосування знань
3.1) застосовувати основні граматичні теорії та підходи для аналізу мовних явищ у різних типах текстів;
3.2) використовувати теоретичні граматичні поняття для розв'язання практичних завдань з аналізу граматичної структури мовних одиниць;
3.3) здійснювати граматичний аналіз мовного матеріалу з використанням відповідного понятійно-термінологічного апарату;
3.4) застосовувати знання про граматичні категорії та їх функціонування для пояснення мовних варіантів і норм сучасної мови;
3.5) використовувати теоретико-граматичні знання для інтерпретації мовних явищ у міждисциплінарному та контекстуальному вимірах.
4. Аналіз
4.1) аналізувати граматичні явища шляхом виокремлення їхніх формальних, семантичних і функціональних компонентів;
4.2) встановлювати взаємозв'язки між різними рівнями граматичної системи (морфологічним, синтаксичним, текстовим);
4.3) виявляти суперечності, логічні прогалини та методологічні обмеження у граматичних описах і теоретичних моделях;
4.4) розрізняти мовні факти, їхні інтерпретації та теоретичні висновки в межах граматичних досліджень;
4.5) оцінювати репрезентативність і значущість мовного матеріалу для обґрунтування граматичних узагальнень.
5. Синтез
5.1) поєднувати знання з різних граматичних теорій для побудови узагальненого опису мовних явищ;
5.2) інтегрувати формальні, семантичні та функціональні аспекти граматики у комплексний аналіз мовного матеріалу;
5.3) формулювати власні узагальнення та гіпотези на основі зіставлення різних підходів до опису граматичної системи;
5.4) конструювати цілісні граматичні моделі, що відображають взаємодію мовних одиниць на різних рівнях організації мови;
5.5) узагальнювати результати граматичного аналізу у вигляді схем, таблиць, концептуальних моделей або наукових висновків.
6. Оцінювання
6.1) оцінювати адекватність граматичних теорій і моделей щодо пояснення конкретних мовних явищ;
6.2) визначати релевантність і доцільність використання різних граматичних підходів залежно від мети аналізу;
6.3) критично зіставляти альтернативні інтерпретації граматичних фактів та аргументувати вибір найбільш обґрунтованої;
6.4) оцінювати наукову цінність і методологічну обґрунтованість граматичних описів і досліджень;
6.5) формулювати обґрунтовані висновки щодо значущості окремих граматичних положень для подальшого теоретичного або прикладного використання.
7. Створення (творчість)
7.1) розробляти власні інтерпретації граматичних явищ на основі критичного осмислення існуючих теорій;
7.2) створювати оригінальні граматичні моделі або схеми для опису мовних фактів;
7.3) формулювати авторські наукові узагальнення, гіпотези та висновки щодо функціонування граматичної системи мови;
7.4) застосовувати творчий підхід до переосмислення традиційних граматичних концепцій з урахуванням сучасних лінгвістичних парадигм.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Introductory to the theoretical study of the English Language Grammar

Theoretical grammar and its subject. Objectives and tasks of theoretical grammar. General principles of grammatical analysis. Methods of grammatical investigation. General characteristics of language as a functional and semiotic system. Language as a structured and hierarchical system. Notions of system and structure. Levels of language organization. General characteristics of linguistic units. Formal, semantic and functional properties of linguistic units. Language and speech. Norm and usage. Systemic relations in language. Paradigmatic relations. Syntagmatic relations. Types of syntactic relations. General characteristics of the grammatical structure of language. Grammar as a subsystem of language. Morphology and syntax as two parts of linguistic description. Correlation between morphology and syntax. The notion of grammatical meaning. Lexical and grammatical meaning. Types of grammatical meaning. Grammatical form and grammatical content. Grammatical categories and their structure. Means of expressing grammatical categories. The notion of opposition. Types of grammatical oppositions. Marked and unmarked members of opposition. Neutralization of grammatical oppositions. Transposition of morphological forms. Functional reinterpretation of grammatical forms.

Тема 2. Structure of the Word. Problem of Parts of Speech

The notions of the word and the morpheme. The word as a basic nominative unit of language. The morpheme as the minimal meaningful unit. Types of morphemes. Free and bound morphemes. Root and affixal morphemes. Inflectional and derivational morphemes. Morphemic structure of the word. Principles of word segmentation. Grammatical and lexical morphemes. The problem of defining parts of speech. Criteria for parts-of-speech classification. Semantic, morphological and syntactic criteria. Classification of parts of speech. Traditional and modern approaches to parts of speech. Theory of the field structure of the word. Nuclear and peripheral members of word classes. Parts of speech as open and closed classes. Classical (logical-inflectional) approach. Functional approach. Distributional approach. Complex approach to parts-of-speech classification.

Тема 3. The Noun and the Problem of English Article

General characteristics of the noun. The noun as a name of substance. Grammatical meaning of the noun. Lexical and grammatical properties of nouns. Syntactic functions of the noun in the sentence. Word-formation of nouns. Productive and non-productive patterns of noun formation. Subcategorization of nouns. Proper and common nouns. Concrete and abstract nouns. Countable and uncountable nouns. Collective nouns. Grammatical categories of the noun. The category of gender. Natural and grammatical gender. The problem of gender in English. The category of number. Singular and plural forms. Means of expressing number. The category of case. Common and possessive cases. The problem of case in English. The English article as a grammatical unit. Grammatical status of the article. The article as a determiner. The problem of the number of articles. Morphological forms of the article. Definite, indefinite and zero article. Functions of the article. Semantic and pragmatic significance of the article. Article usage in discourse.

Тема 4. The Verb and Non-Finite Forms of the Verb

The verb as the central part of speech. Grammatical meaning of the verb. Verbal categories and their expression. Word-formative system of the verb. Derivational means of verb formation. Word-changing system of the verb. Verb paradigms. Morphological classification of verbs. Regular and irregular verbs. Finite and non-finite verbs. Semantic classification of verbs. Actional and statal verbs. Transitive and intransitive verbs. Syntactic classification of verbs. Predicative functions of the verb. Grammatical categories of the English verb. Category of tense. Category of aspect. Category of voice. Category of mood. Category of correlation. Non-finite forms of the verb. The infinitive. The gerund. Participle I. Participle II. Terminology related to non-finite forms. Paradigm of non-finite forms. Syntactic functions of non-finite forms. Semantic and functional significance of non-finite forms.

Tema 5. . Phrase (Word-combination)

The notion of the word-combination. The phrase as a syntactic unit. Criteria for identifying word-combinations. The phrase and the word. The phrase and the sentence. Types of phrases. Classification of word-combinations according to structure. Endocentric and exocentric phrases. Classification according to syntactic relations. Coordinative word-combinations. Subordinative word-combinations. Types of subordinative relations. Agreement. Government. Adjacency. Means of expressing syntactic relations. Head and dependent elements. Preposition-like phrases. Phrasal patterns in English.

Tema 6 Sentence

The sentence as the main syntactic unit. Notion of the sentence. Predicativity and modality. Communicative functions of the sentence. Sentence models and patterns. Classification of sentences. Structural classification. Semantic classification. Communicative types of sentences. Declarative, interrogative, imperative and exclamatory sentences. The relevant sentence model. The simple sentence. Expanded and unexpanded simple sentences. Simple complicated sentence. Elliptical sentence. One-member sentence. Main parts of the sentence. Subject and predicate. Types of predicates. Secondary parts of the sentence. Object, attribute and adverbial modifier. Composite sentence. Complex and compound sentences. Subordinate clauses. Principles of classification of subordinate clauses. Types of subordinate clauses. Means of subordination.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Introductory to the theoretical study of the English Language Grammar	19	2	6	-	-	11	-	-	-	-	-	-
2.	Structure of the Word. Problem of Parts of Speech	19	2	6	-	-	11	-	-	-	-	-	-
3.	The Noun and the Problem of English Article	19	2	6	-	-	11	-	-	-	-	-	-
4.	The Verb and Non-Finite Forms of the Verb	20	2	6	-	-	12	-	-	-	-	-	-
5.	Phrase (Word-combination)	19	2	6	-	-	11	-	-	-	-	-	-
6.	Sentence	24	2	8	-	-	14	-	-	-	-	-	-
	Всього годин:	120	12	38	-	-	70	-	-	-	-	-	-

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбаченими тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді індивідуальних розрахункових завдань.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних та кейсових завдань;
- проведення ділових ігор;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на практичних заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт;
- 4) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного іспиту.

Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нархування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

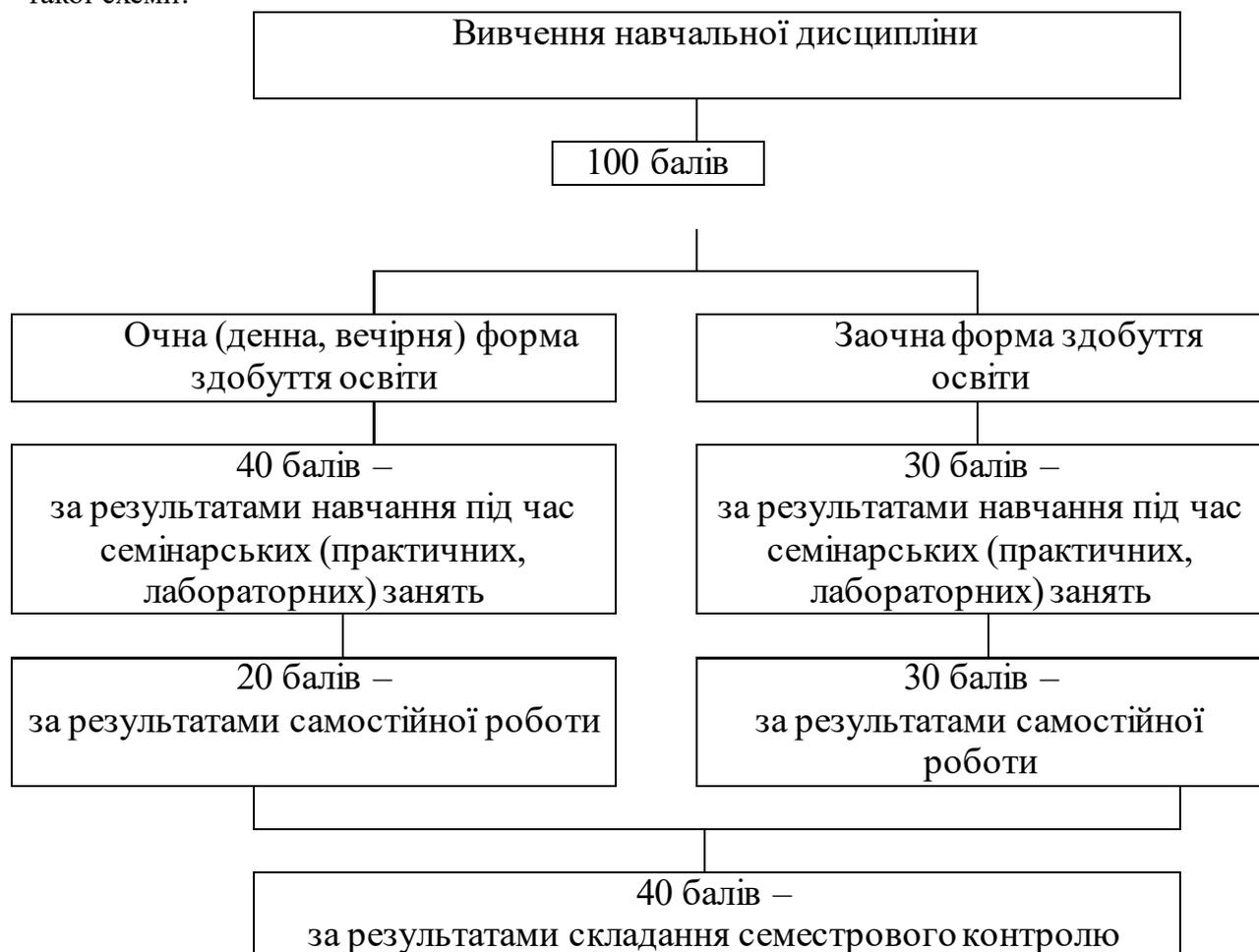

Рис. 6.1. Схема нарахування балів студентам за результатами

6.2. Обсяг балів, здобутих студентами під час лекцій, практичних занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові : монографія. Одеса : Друкарський дім, 2009. 384 с.
2. Паладьєва А. Ф. Теоретична граматики англійської мови : курс лекцій для студентів спеціальності «Англійська мова і література». Умань : РВЦ «Софія», 2008. 34 с.
3. Ткаченко Л. Л. Теоретична граматики англійської мови : курс лекцій для студентів IV курсу напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Мова та література (англійська)». Херсон : Вид-во РВВ «Колос» ХДАУ, 2012. 80 с.
4. Харитонов І. К. Теоретична граматики англійської мови. Вінниця : Nova Knyha, 2006. 245 с.
5. Alexeyeva I. Theoretical English grammar course. Vinnytsia : Nova Knyha, 2007. 208 p.
6. Greenbaum S., Quirk R. A university grammar of English. London : Longman, 1987. 484 p.
6. Morozova I., Pozharytska O. Theory of English grammar (students' major language) : a university manual for BA students majoring in 035 Philology, specialisation 035.041 Germanic Languages and Literatures (including Translation), major language – English. Sumy : University Book, 2025. 194 p.

7.2. Допоміжні джерела

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 3-тє вид. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 464 с.
2. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики : аналітичний огляд : навч. посібник. Київ : Філософіяцентр, 1999. 148 с.
3. Borsley R. Modern phrase structure grammar. Cambridge, MA : Blackwell Publishers, 1996. 270 p.
4. Halliday M. A. K. An introduction to functional grammar. London : Arnold, 2005. 548 p.
5. Heine B. Cognitive foundations of grammar. Oxford ; New York : Oxford University Press, 1997. 185 p.
6. Hurford J. R. The origins of grammar : language in the light of evolution. Oxford : Oxford University Press, 2022. 231 p.
7. Lakhmotova Y., Sadovets O., Orlovska O., Martynyuk O., Myroshnychenko V., Lebedieva L. Distance learning of a foreign language in the context of neuropedagogical factors. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2024. Vol. 15, no. 1. P. 105–121.
8. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar. Vol. 1, Theoretical prerequisites. Stanford : Stanford University Press, 1987. 540 p.
9. Martynyuk O. V., Orlovska O. V. Introducing active language learning techniques into a virtual classroom: reflection on the American practices. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2023. Т. 13, № 1. С. 44–52.
10. Orlovska O. Approaches to teaching English grammar within U.S. universities. *Comparative Professional Pedagogy*. 2025. Vol. 15, no. 2. P. 22–30.
11. Orlovska O., Martynyuk O. Non-traditional methods of communicative-oriented training of foreign language teachers in higher education institutions of the USA. *Comparative Professional Pedagogy*. 2023. Vol. 13, no. 2. P. 16–24.
12. Sadovets O., Martynyuk O., Orlovska O., Lysak H., Korol S., Zembytska M. Gamification in the informal learning space of higher education (in the context of the digital transformation of education). *Postmodern Openings*. 2022. Vol. 13, no. 1. P. 330–350.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Encyclopaedia Britannica. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/>
2. Kortmann B., Schröter V. Linguistic Complexity. In: Mark Aronoff, ed. Oxford Bibliographies in Linguistics. New York: Oxford University Press, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oxfordbibliographies.com/obo/page/linguistics>
3. What is grammar? (For a linguist). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Ns9Lf0N6wEk&t=86s&ab_channel=SnapLanguage
4. What's wrong with (traditional) grammar? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Mb1RSSMNPHg&ab_channel=SnapLanguage
5. Morphology. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=mv7t6Q0uebY&ab_channel=EvanAshworth
6. Syntagmatic & Paradigmatic - analysis of language. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=LutRWGv4au0&t=38s&ab_channel=Yurembam